

М О Т И В И

към проекта на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс

През последните години Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) постанови редица осъдителни решения както срещу България, така и срещу други държави членки на Съвета на Европа, установяващи нарушения на свободата на изразяването на мнения, регламентирана в член 10 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи („ЕКПЧ“). Натрупана беше богата практика, в която Съдът в Страсбург изрично подчерта важността на разпространението на информация, както и на дебатите по въпроси от обществен интерес. Според Съда свободата на изразяване и политическият дебат стоят „в основата на концепцията за демократичното общество, която е залегнала в цялата Конвенция“. Анализът на постановените решения показва, че действащото българско законодателство по отношение на институтите на обидата и клеветата не е съобразено с изискванията на Конвенцията и практиката на ЕСПЧ.

По делата *Касабова срещу България* и *Божков срещу България* ЕСПЧ е намерил нарушение на чл. 10 от ЕКПЧ, като е счел санкциите, наложени на жалбоподателите от националния съд, за непропорционални и прекомерни. Там той също остро критикува наличието на квалифициращ състав на клеветата, когато тя е насочена срещу длъжностни лица, тъй като в постоянната си практика ЕСПЧ е установил като правило, че държавните служители могат да бъдат подложени на приемлива критика в по-широки граници отколкото частните лица¹.

През последните години в България се наблюдава и друга негативна тенденция във връзка с правната уредба и прилагането на института на клеветата. Тя се изразява в нарастващия брой частни наказателни дела за клевета срещу граждани, заведени от длъжностни лица, след подадени жалби и сигнали срещу тях при и по повод изпълнение на службата им. На 12 юли тази година ЕСПЧ постанови решение по три обединени жалби с такива оплаквания, с което осъди България за нарушение на чл. 10 от Конвенцията. В него изрично се подчертава, че оплакването до компетентен държавен орган за нарушения, извършени от държавен служител, не може да се характеризира като клевета, а налагането на съответна санкция за това е непропорционално на легитимната цел на ограниченията по чл. 10 § 2 от Конвенцията. Особено внимание в това решение се обръща на факта, че твърденията, определени като клевета, не трябва да се считат за публични, когато са съобщени само на органа, който има право да упражни контрол за законност върху действията на съответния държавен служител.

¹ вж. решенията по делата *Thoma v. Luxembourg*, № 38432/97, § 47; *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* [ГК], № 49017/99, § 80; *Matière v. France*, № 12697/03, § 27 и *Dyundin v. Russia*, № 37406/03, § 26, 14 октомври 2008 г.

С тази цел се предлагат изменения и допълнения в разпоредбите на Наказателния кодекс, регламентиращи обидата и клеветата, в следните насоки:

1. В алинея 7 в чл. 78а, се прави допълнение което гласи: „освен в случаите когато то е обида или клевета“. По този начин се отменя действието на разпоредбата на чл. 78а, ал. 7, по отношение на престъпленията „обида“ и „клевета“. Действащият текст на ал. 7 не позволява освобождаване от наказателна отговорност и налагане на административно наказание, когато обект на обида или клевета е орган на власт. *Per argumentum a fortiori* органите на власт, както и длъжностните лица, са обществени и в общия случай дори политически фигури, които следва да могат да бъдат подложени на приемлива критика в по-широки граници отколкото частните лица. Поради тази причина с оглед на практиката на ЕСПЧ изглежда неприемливо за обида или клевета, насочени срещу органи на власт, да се носи винаги наказателна отговорност без възможност за нейната замяна с административно наказание, ако са изпълнени останалите условия на чл. 78а;
2. Премахва се долната граница на предвидените по чл. 146, ал. 1 и чл. 147, ал. 1 глоби, тъй като настоящите минимални нива на тези наказания са твърде високи с оглед икономическата ситуация в България и обществената опасност на престъплението;
3. Намаляват се долните граници на глобите, предвидени в чл. 148, ал. 1 и 2 съответно на петстотин и хиляда лева. Така от една страна се защитава свободата на изразяване на мнение от страна на журналисти и други обществени фигури, като се ограничава възможността за налагане на прекомерни и непропорционални на извършеното парични санкции. От друга страна националните съдилища ще имат по-голяма свобода на преценка при налагане на съответното наказание в зависимост от тежестта на престъплението и обществената опасност, което то представлява във всеки конкретен случай;
4. В чл. 148, ал. 1, т. 2 се правят следните изменения „разпространена чрез средство за масово осведомяване или по друг начин“. По този начин изразът „средство за масово осведомяване“ ще включи в съдържанието си всички медии като радио- и телевизионни програми, интернет сайтове, блогове, социални мрежи и т.н.;
5. Премахва се квалифицираният състав по чл. 148, ал. 1, т. 3 по отношение на престъплението „клевета“. По този начин националното законодателство се хармонизира с изискванията на установеното в практиката на ЕСПЧ правило, че длъжностните лица могат да бъдат обект на обществена критика в по-широк обхват във връзка с изпълняваните от тях обществени функции;

В проекта са отразени и препоръки на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа², Комитета на министрите към СЕ, Комисаря по правата на човека към СЕ, Венецианската комисия и Европейската комисия против расизма и нетолерантността, с което България ще изпълни задълженията си като страна по ЕКПЧ.

² Резолюция 1003(1993), Препоръка 1589(2003), Резолюция 1577(2007), Препоръка 1814(2007),